

Αρχάγγελος Ρόδου: Το χωριό όπου μιλούν κυπριακά και η κυπριακή εικόνα της Παναγίας της Τσαμπίκας

[Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός](#)

Ο Αρχάγγελος έχει 7.000 κατοίκους πληθυσμό και είναι το μεγαλύτερο χωριό της Ρόδου. Βρίσκεται στη νότια πλευρά του νησιού σε απόσταση 28χλμ. από την πόλη της Ρόδου. Κτίστηκε τα μεσαιωνικά χρόνια σε μακρινή απόσταση από την παραλιακή θέση, για να προστατεύει τους κατοίκους από τις πειρατικές επιδρομές.

Χαρακτηριστικό των κατοίκων είναι η προσήλωσή τους στις παραδόσεις. Ακόμη

και σήμερα που η περιοχή έχει αναπτυχθεί τουριστικά και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα τουριστικά θέρετρα της Ρόδου, οι κάτοικοι διατηρούν ζωντανά τα ήθη και έθιμα των προγόνων τους, χωρίς να επηρεάζονται από το μοντέρνο τρόπο ζωής.

Ο Αρχάγγελος είναι ένα συναρπαστικό χωριό. Έχει πολλές δικές του παραδόσεις, και δική του ξεχωριστή διάλεκτο, η οποία ξεχωρίζει από οπουδήποτε αλλού στο νησί! Οι κάτοικοι του Αρχαγγέλου είναι επίσης διαφορετικοί σε πολλούς τρόπους από τους ανθρώπους που θα βρείτε σε άλλα μέρη του νησιού. Και ο λόγος; Επειδή κατάγονται από την Κύπρο και έχουν φέρει μαζί τους τα κυπριακά ήθη και έθιμα, την κυπριακή νοοτροπία, αλλά προπάντων τη κυπριακή διάλεκτο την οποία έχουν διατηρήσει δια μέσου των αιώνων και την χρησιμοποιούν μέχρι και σήμερα. Όχι μόνο αυτό αλλά μάλιστα μιλούν ατόφια το παφίτικο κυπριακό ιδίωμα το οποίο χαρακτηρίζεται από τη τάση του να αφαιρεί φωνήεντα από τις λέξεις και τον τραχύ και βαρύ τρόπο ομιλίας.

Γι' αυτό το λόγο είναι πολύ πιθανό οι αρχικοί κάτοικοι του Αρχαγγέλου να είναι μέτοικοι από την Πάφο αφού χρησιμοποιούν λέξεις και τρόπο ομιλίας που μόνο στην Πάφο ακούγονται.

Η διάλεκτος του Αρχαγγέλου ονομάζεται Αρχαγγελίτικα. Τα Αρχεγγελίτικα είναι ακριβώς όπως την κυπριακή διάλεκτο με το χαρακτηριστικό ιδίωμα της Πάφου μαζί με τοπικές λέξεις. Είναι πολύ εύκολα ένας Κύπριος να συνομιλήσει στα κυπριακά με τους Αρχαγγελίτες, και ακούγοντάς τους να μιλούν θα νομίζει ότι βρίσκεται σε κάποιο χωριό της Πάφου και όχι στην Ρόδο.

Πιο κάτω συμπεριλαμβάνουμε ένα κατάλογο από κυπριακές λέξεις που έχουν διατηρηθεί δια μέσου των αιώνων στον Αρχάγγελο και που χρησιμοποιούνται και μέχρι σήμερα.

Αρχαγγελίτικες κυπριακές λέξεις

αβανιά: συκοφαντία, κακολογία

αξαμώννω: μετρώ διαστάσεις

αρκάτζι: ρυάκι

αντζιά = οικιακά σκεύη

άγγρι το, αγκρίζω: δυσαρέσκεια, δυσανεξία

άγκωνας: αγκώνας του χεριού

αθέρα: λεπτό αιχμηρό ξυλαράκι

ατζιά: μυτερή άκρη ξύλου αλλά και ψωμιού

αλλάβερσι: μακάρυ

αξανάστραφα: ανάποδα

άνηλιος: είδος σαύρας

άκκι πέττι: τέλος πάντων

βίλλα: αρσενικό μόριο, φαλλός

βολά: φορά

βαζάνι: μελιτζάνα

βούρα: τρέξε

βαβάτσινα: βατόμουρα

γαλουλίζω: περπατώ γέρνοντας μια δεξιά και μια αριστερά

γιαν: σαν

γιαρράς: πληγή

για λλόου μου: για μένα

δακκαμακιά: δαγκωματιά – μπουκιά

δαμάλι: νεογέννητο βόδι

δακκώ: δαγκώνω

δεμάτι : μεγάλη δέσμη σταχυών, χόρτων ή κλαδιών
δουκάνα/η: εργαλείο για τ'αλώνια, μεγάλο βαρύ ξυλο με πέτρες και σίδερα για να αλέθει τα στάχυα
δώμα: οροφή σπιτιού
εν τον κάμιω ζάφτι: δεν μπορώ να τον ελέγξω, δεν τον κουμαντάρω
έλα του νου σου: βάλε μυαλό
εμάλλιασεν η γλώσσα μου: επανέλαβα πολλές φορές το ίδιο πράγμα χωρίς αποτέλεσμα
ένα τσιγκρί (τσιμπί): πολύ λίγο
εποκότησε, εποφκάρτη: δεν τα κατάφερε, δεν τα πρόλαβε
ζέχνω: ζευγαρίζω,οργώνω
ζοντάκρα: τανάλια
ίλλα τζιαι καλά, ίλλα μου: σώνει και καλά
καμμώ: κλείνω τα μάτια μου
καλαδέρκια: τα παιδιά που οι γονείς του ενός είναι νονοί του άλλου
καννί: καλάμι
καπνίζω: θυμιατίζω
καμός: καημός
καντούνι: γωνιά
καπνιστήρι: το θυμιατό
κκέλης: φαλακρός
κορατζιάζω: διψώ υπερβολικά
κάχρι: μίσος
καρά(ο)λας: σαλιγκάρι
καρτσι: απέναντι
κάσκα: το κράνος
καταλυώ: τελειώνω
κόξα: μέση
κιλίκι: κατάντια
κερακκιά (τερατζιά): χαρουπιά
κλουθώ: ακολουθώ
κούννα: το κουκούτσι ενός καρπού
κωλοσύρνω: τραβώ
λακερντί: κουβέντα, συζήτηση
λαμπάζω: φοβάμαι, υποφέρω πολύ
λάς: ο λαός
λαψάνα: χόρτο (βρούβα)
λατσώνω τα ρούχα μου: γεμίζω με λάσπη τα ρούχα μου
μιλλέττι: σόι

μαρτί: αρνάκι εξημερωμένο που ακολουθεί αυτόν που το τρέφει
μητσίς: μικρός
μιάλος-η-ο: μεγάλος-η-ο
μίλλα: λίπος
μουλλώνω: σιωπώ
μούζη: καπνιά, μαυρίλα
μάχουμαι: προσπαθώ, πειράζω
μουσκοκαρκιά: γαρύφαλλο
μισίνα: πετονιά
ξανοίω: κοιτάζω με τρόπο τον άλλο για να βγάλει από το στόμα του κάτι που δεν θέλει να πει.
ξεροτηάνηση: τσιγαρισμένο κρεμμύδι σε μπόλικο λάδι
ξεροτήανο: τηγανίτα
ξεσκουλλώ: ξεσκεπάζω, σκίζω
ξυλιάζω – εξύλιασα: πάγωσα από το κρύο (έγινα ξύλο)
παστός: ο νυφικός θάλαμος στην Πάφο. Ονομάζεται μάνασσα στην υπόλοιπη Κύπρο
πασπατεύκω: ψάχνω στα τυφλά
πάντα: ή άκρη
πατατούκα: το παλτό, η κάπα
πατανία: κουβέρτα
ράστιν: κατά σύμπτωση
ρίφι: κατσικάκι
ρότσα: πέτρα
σαλαβατώ: μαστιγώνω, λέγω φράσεις που δεν γίνονται αντιληπτές
σαλα(ω)νώ: σειώμαι, σαλεύω, μετακινούμαι συνέχεια
σανία: ειδική ξύλινη σανίδα για τοποθέτηση ψωμιών πριν το φούρνο
σινί: ταψί
σφοτζελλώ: μουντζώνω
τανώ: τεντώνω, απλώνω, τείνω χείρα βοήθειας
τατάς: νονός
ττέλι: το μεταλλικό σύρμα, καλώδιο
τρουλλώνω: παραγεμίζω
τσαττώ: συναντώ κάποιον απρόσμενα. π.χ. ετσάτισσα πάνω του
Τσιμ(ι)νιά: τζάκι
φακούρα η: μεγάλο πανί με το οποίο περιτυλίζουν τα σπάργανα
φακκώ: κτυπώ, τρακάρω
χαβούζα: μεγάλη δεξαμενή
χαζίρικα: αγαθά μη δουλεμένα, χωρίς μόχθο
χωραήτης: απο τη χωρα δηλ την πόλη δηλ απο την Ρόδο ή Λευκωσία

χαμνός: χαλαρός, νερούλος

χάττιν: Αν έχεις χάττιν κάμε το. Μόνο με σουλτανικό διάταγμα μπορείς να το κάνεις

χαττάς: δυστύχημα από απροσεξία

χάσκω: χαζεύω

χασκιάζω: κάμνω το άλλο να μείνει με ανοικτό το στόμα σαν αποκοιμισμένος

χρουσόμηλο: βερύκοκο

χτιτζιό: η φθήση. Χτιτζιάζω από τη ζήλα μου. Χτιτζιάρης: φθησικός

φατζί: φαρμάκι, δηλητήριο

ώρα καλή: κυπριακός χαιρετισμός

Όμως, ο Αρχάγγελος δεν συνδέεται με την Κύπρο μόνο με την καταγωγή των κατοίκων και τη διάλεκτό του. Προστάτης του χωριού είναι η Παναγία η Τσαμπίκα της οποίας η εικόνα έφθασε από την Μονή του Κύκκου με τον ακόλουθο θαυμαστό τρόπο:

Η εικόνα της Παναγίας της Τσαμπίκας βρισκόταν αρχικά στο Μοναστήρι της Παναγίας του Κύκκου (Κύπρος). Από την Κύπρο, με θαυματουργικό τρόπο, η εικόνα έφευγε και πήγαινε στο βουνό Ζαμβύκη του Αρχάγγελου της Ρόδου. Η απώλεια της εικόνας προκάλεσε αναστάτωση στους μοναχούς του Κύκκου που κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια για να την εντοπίσουν.

Στο βουνό Ζαμβύκη η Παναγία κρύβεται από τα βλέμματα των Χριστιανών σε ένα κυπαρίσσι. Όμως πολύ ταπεινά και απλά φανερώνεται σε βοσκό που μένει στην απέναντι περιοχή της βρύσης του Αιμαχού (Γιεμαχιού). Ο βοσκός είδε το φως της Παναγίας αλλά αρχικά δεν έδωσε καμία σημασία. Το είδε και την επόμενη βραδιά. Όταν όμως το είδε και για τρίτη φορά αποφάσισε να ανεβεί στο απέναντι βουνό, για να δει από κοντά με τα μάτια του, τι ήταν αυτό το φως.

Όταν έφθασε στο ύψωμα ο βοσκός μαρμάρωσε στο θέαμα που είδε να προβάλλεται μπροστά του. Είδε την εικόνα της Παναγίας να φωτίζεται από ακοίμητο κανδήλι στο «κυπαρίσσι το αεράτο» (έτσι λέγεται το δέντρο που είχε σταθμεύσει η Μεσίτρια των ανθρώπων). Από το γεγονός αυτό πήρε η εικόνα και το όνομα της, αφού η λέξη «τσάμπα», στην τοπική διάλεκτο της Ρόδου σημαίνει σπίθα, φωτιά.

Αυτό το κυπαρίσσι σώζεται μέχρι σήμερα και στη ρίζα του υπάρχει μια τρύπα που σε πολύ τακτά χρονικά διαστήματα βγάζει ζεστό και κρύο αέρα.

Τελικά οι Κυκκώτες εντόπισαν την εικόνα στο νησί της Ρόδου και την μετέφεραν πίσω στην Κύπρο. Η εικόνα όμως και πάλι γύρισε πίσω στο βουνό της. Οι Κύπριοι όταν την ξαναέφεραν πίσω για να είναι σίγουροι ότι είναι η εικόνα τους, την έκαψαν λίγο από πίσω για να έχουν κάποιο σημάδι που θα την αναγνώριζαν πιο εύκολα. Η εικόνα όμως και για τρίτη φορά έρχεται στη νέα της κατοικία (το

σημάδι σώζεται πολύ καθαρά μέχρι σήμερα).

Η εικόνα από τότε δεν έφυγε ποτέ από τη Ρόδο. Όταν ζητήθηκε να μεταφερθεί για προσκύνημα σε άλλα μέρη της Ελλάδος αυτή επέστρεψε και πάλι πίσω. Όταν το 2002 μ.Χ. κτίστηκε παρεκκλήσι προς τιμή της Παναγίας της Τσαμπίκας στο Πέρα Χωριό στην Κύπρο και οι κάτοικοι ζήτησαν να γίνει το εγκαίνιο του την 24η Ιουλίου, ο Μητροπολίτης Ρόδου, κ.κ. Κύριλλος, συνοδευόμενος από τρεις κληρικούς, έφερε την εικόνα στην Κύπρο, τέλεσε το εγκαίνιο του ναού και η εικόνα για πρώτη φορά έφυγε από τη θέση της για τρεις μέρες.

Το Μοναστήρι της Παναγίας της Τσαμπίκας, γιορτάζει το Γενέσιο της Θεοτόκου την 8η Σεπτεμβρίου και την 7^η Κυριακή των Νηστειών (Σταυροπροσκύνησης).

Το παρεκκλήσι της Παναγίας της Τσαμπίκας στο Πέρα Χωριό Νήσου στην Κύπρο